

A gépfegyvertől a seprűig

Pongráz Gergely: Corvin köz 1956

Az 1956-os forradalom történetének kutatói egyelőre még nagymértékben adósak a fegyveres felkelés leírásával. Nem azért, mert lebecsülik a felkelők szerepét, hanem főleg azért, mert az események spontaneitása folytán kevés olyan dokumentum maradt ránk, amelynek segítségével rekonstruálni lehetne a történeteket. A „szent suhancok” objektív bemutatása éppolyan aktuális, mint eddig bármikor. Ők lettek a megtorlás legfőbb áldozata, és őket a Kádár-rendszer egészen összeomlásáig elnyomta és üldözte. Helyzetüket nem oldotta meg a rendszerváltás sem, hiszen sokuk anyagi helyzetük kedvezőtlen, többen betegek vagy rokkantak. Csalódottak, mert még kellő erkölcsi elismerésben sem részesülnek. Nem véletlen, hogy az igazságtétel kérdésében jóval radikálisabbak, mint a szintén perbefogott értelmiségiek. Így nyert teret köreikben a gyűlölködés, az agresszivitás, amely szélsőséges irányba taszítja őket. Ennek pedig súlyos következménye, hogy a forradalmat diszkreditálják a társadalom nagyobb része, de mindezekelőtt a fiatalabb generáció előtt.

A „szent suhancok” könyve

Pongráz Gergely, aki a „szent suhancok” egyik vezetője volt, majd az 1957-től kezdődő „rövid tanfolyamról” igazoltan hiányzott, fontos szerepet tölthetett be az '56-os eszmék ébrentartásában, s a részurólók érdeklődésében. Új kiadásban jelent meg könyve, a *Corvin köz, 1956*. Fontos mű, legalább részben csökkenti az '56-os irodalom talán legnagyobb hiányosságát, a felkelők hősi küzdelmének bemutatását. Nem író vagy történész írta, hanem a corvinisták egykori parancsnoka, s ennek erejét különösen ott tapasztalhatjuk meg, ahol konkrét harci eseményekről olvashatunk. Igen értékesek ezenkívül a könyvben közölt dokumentumok, fényképek, térképvázlatok. Nehezen érthető viszont, hogy Pongráz az új kiadásban miért nem korrigálta nyilvánvaló tévedéseit. Csupán két példa: Nagy Imre nem volt az AVH foglya a forradalom első napjaiban (88. o.), mint ahogy Kádár János sem előre megfontolt szándékkal, beépített ügynökként árulta el a forradalmat (142. o.), hanem november 1-jén szovjet nyomásra, gyors elhatározással.

Még inkább szembetűnik a *Corvin köz*ben olvasható tudósítás a Köztársaság téri párház október 30-án lezajlott ostromáról és az azt követő lincselésekről. Pongráz még mindig azt állítja, hogy az ő irányításával odaérkező három corvinista harcocska döntötte el a küzdelmet (134. o.). Ez bizony nem így történt. Viszonylag széles körben köztudott, hogy Biszku Bélának, a X. kerületi párttitkárnak az utasítására a Mátyas laktanyából a helyszínrre érkező esztergomi ezred harcocsái határozták meg a harc kimenetelét azzal, hogy három páncélos a felkelők oldalára állva óriási tüzet zúdított a párházra.

A népiételekről Pongráz egyedülálló álláspontot képvisel az '56-os irodalomban. A félreértések elkerülése végett: vitán felül jogos mélyesen lesújtó véleménye, amelyet az AVH-sokról és kádárista utódjaikról alkot. A lincselés viszont ártott a

(Egy később megjelenő tanulmány részlete.)

forradalom ügyének, ráadásul a Köztársaság téren ártatlan embereknek is meg kellett halniuk. Akkor, abban a forгатagban ő, a corvinista parancsnok is így gondolta, és élete kockáztatásával védte a törvényességet. Később a könyvíróban felülkerekedik a megtorlás iránt érzett keserűség és a bosszúvágy: „*Őszintén be kell valljam, hogy még ma is bánt a lelkiismeret, amiért a forradalom tisztasága érdekében védtém a gyilkosokat a népiételektől.*” (150. o.)

A két vetélytárs

Pongráz mániákusan visszavetítő állítása, hogy Maléter Pál a

forradalom, sőt a magyar történelem „árulója”. Még azt is bünyül rója föl, hogy Maléter 1944 nyarától partizánként harcolt „a volt bajtársai ellen” (163.). Nem fogadható el, hogy így bélyegzi meg a hitleri fasizmussal való szembe fordulást. Ilyen értelemben De Gaulle is harcolt honfitársai ellen, mégis kevésbé illene rá az „áruló” vagy a „nemzetellen” jelző. Abból a pusztán tényből pedig, hogy a háború után Maléter belépett az új honvédségbe, Pongráz ezt a következtetést vonja le: „*Mássalval, a debreceni átmenesztő fogolytábor parancsnokaként az ő felügyelete alatt osztályozták és vagyonirozták be a háború végén összeszedett német és magyar hadifoglyokat, akiket marhavagyonból álló hosszú szerelvényekkel naponta indítottak Szibériába.*” (163. o.) Ez súlyos vád, bizonyíték nélkül.

Maléter – akárcsak a katonaság és rendőrtisztek túlnyomó többsége – lojális volt a mindenkori politikai vezetéshez. A forradalom első szakaszában tehát a Kilián György laktanya parancsnokaként szemben állt a felkelőkkel, sőt harcolt ellenük, viszont október 28-a délutánján, mikor a kormány elismerte a felkelés jogosságát, rögtön a forradalom mellé állt. A hivatásos katonák többnyire hasonlóan cselekedtek. Pongráz joggal nehezményezi, hogy Maléter fellépett a corvinistákkal és más felkelőkkel szemben, bár hozzá kell tenni, hogy a katonák korántsem ismerhették fel a helyzetet, hiszen először a felkelők támadták meg a laktanyát, hogy fegyvereket szerezzenek. De önmagában attól, hogy a forradalom a corvinistákat igazolta, még nem igazolódik a *Corvin köz* írójának vádjai. Megalapozatlan állítás például, hogy Maléter két lefogott corvinistát pisztolyával agyonlőtt, s a többi 28 lefogozott fiatal kitusítottta, kiszolgáltatta őket a szovjet páncélosoknak, ami további hét felkelő életébe került. Pongráz nem látta ezt az eseményt, csak megmenekült társaitól hallott róla. A történet nem tűnik hitelesnek, és mivel a vád igen súlyos, meggyőzőbben kellett volna dokumentálnia, vagy – ha ez nem lehetséges –

már formában kellett volna közölnie az információt.

Valószínű, hogy Pongráz feneketlen gyűlölete Maléter iránt nagyon is érthető emberi becsvágyon alapszik. A fegyveres ellenállás, az első szovjet bevonulás idején aratott győzelem valóban döntően a „pesti srácok” érdeme volt, s őt, mint a legnagyobb felkelő csoport vezetőjét különösen megillettheti a dicsőség. Helyette a Kilián ezredes-parancsnokát tartották a sikerek fő kovácsának már a fegyverszünet első napjaitól, országsszerte. Ez kétségkívül igazságtalanság volt, és nem tudunk arról, hogy Maléter tiltakozott volna ellene.

Egy nagyon tanulságos epizód bemutatja, hogy Maléter miért „hazaáruló”. November 2-án a Corvin parancsnoki irodájában hét, Moszkvában képzett tisztnek feltette szavazásra Pongráz javaslatát az esetleges szovjet agresszió elleni hatékony védekezésre való felkészülésről. Maléter előzőleg a vitában szembeállt ezzel az elgondolással, mondván, hogy a szovjetek ezt provokációnak tarthatnák, amit minden körülmények között el kell kerülni. A hét tiszt közül hárman Pongráz mellett voksoltak, négyen ellene. S most jön a következtetés: „*Ezzel a Moszkvában képzett tábornokokkal és tisztekkel szavaztatott Maléter egy olyan kérdésben, amelynek eredménye megkönnyítette az oroszoknak Budapest lerohanását... Ez hazaárulás volt.*” (198. o.) Azt viszont Pongráz is belátja, hogy egy mindenre elszánt szovjet invázió túlreje mindenképpen letörte volna a magyar szabadságharcot (20., 207. o.). Logikusnak látszik, hogy itt egy régi-új beidegződésről van szó: akivel nem értünk egyet, az lehaazáruloztatjuk.

A forradalom másik „árulója” – a könyv szerint – *Iván Kovács László*, a szerző egykori közvetlen bajtársa, aki történetesen szintén a kádári kegyetlenség áldozata lett. Ő sem tudja megvédeni magát az ellene felhozott vádakkal szemben. Talán ezek az oldalak a kötet legbátrabb kitételei (27., 109., 131-132., 214., 217., 220. o.), mivel a végig vállaltva együtt-harcoló bajtársal szembeni igazságtalanság nehezebben tolerálható, mint a Maléter-ellenes kirohanások. *Iván Kovács* a valóságban a „pesti srácok” egyik legismertebb, legkedveltebb, legtekintélyesebb személyisége. A legtöbb forrás szerint *Iván Kovács* volt október 30-ig a Corvin vezetője, szinte minden fontos tárgyaláson képviselte a Corvint és a nemzetőrség operatív bizottságába is beválasztották. Minderről Pongráz nem tesz említést, leírásában *Iván Kovács* egy kicsinyes, becsvágyó, jelentéktelen, szármalmas figura, aki árulóvá lesz.

Erősen kifogásolható a *Corvin köz* szerzőjének azon eljárása, hogy kommentár nélkül

idézi a Fehér Könyvből (!) *Iván Kovács* fogságban tett vallomását. Ez a módszer egyébként nem jellemzi Pongráz művét. Se szeri, se száma ugyan a Fehér Könyvből vett és egyéb (pl. Molnár János, Hollós-Lajtai) idézeteknek, de ezekhez szinte mindannyiszor hozzáfűzi a saját, joggal elmarasztaló véleményét. Vajon miért mulasztotta el ezt *Iván Kovács* esetében?

A két felkelő-parancsnok rivalizálása tehát még mindig nem ért véget, annak ellenére, hogy *Iván Kovács*ot 1957. december 30-án kivégezték. Pongráz a Corvin-csoport vezetőjének szerepét óriási ambícióval célozta meg (s ehhez fivérei biztos támogatására számíthatott). Másrészt politikai nézetkülönbségük is szembe állíthatta őket: *Iván Kovács* számos parancsnoktársához, (pl. Angyal István, Bárány János, Nickelsburg László, Csongovai Per Olaf) hasonlóan, baloldali vonalat képviselt, s ettől Pongráz messze jobbra állt.

Szóval és tettel

Illetve, nem is olyan könnyű kiigazodni a politikai palettán. Bár némi segítséget nyújt a *Corvin köz* új kiadásának szerkesztése: nagyobbik része azonos az 1982-es külföldi és az 1989-es belföldi kiadásokkal, de tartalmaz két új fejezetet is. Mármost Pongráz – a változatlan fejezetek tanúsága szerint – 1982-ben még egy olyan „igazi szocialista” társadalmat eszményit: „*A világ urainak teljeseleg mindegy, kinek a tulajdonában vannak a termelőeszközök. Nekik csak az a fontos, hogy köztulajdonban ne legyenek sehol. 1956-ban Magyarországon a kommunista társadalmi rendszertől akartunk egy igazi szocialista társadalmi rendszert létrehozni.*” (25-26. o.) Ez a nézet – függetlenül attól, hogy ma mennyire értünk egyet vele – jól mutatja az '56-os forradalmárok akkori általános felfogását még akkor is, ha Pongráz ezt sohasem képviselte olyan következetesen, mint nem egy hasonlóan híres felkelő. 1992-ben viszont – kiégszítőleg – úgy vélekedik: „*...1956-ban a magyar nép nem megreformálni, hanem elsőpörni akarta a kommunista rendszert és annak minden válfaját.*” (263. o.) A kommunizmusnak milyen válfajai vannak? A szocializmus egy kor-szakban ugyanazt jelentette mint a „kommunizmus”. Az „igazi szocializmus” a szocializmusnak valamilyen válfaja?

Az új kiadásból még inkább kiveszett a tolerancia, s ennyiben 1956 szelleme is. A Nagy Imre és társai újratemetését megrendező TIB alapító tagjait például keresztentül „reformkommunistáknak” nevezi, akik – szerinte – a hatodik, üres korszak „a forradalmat akarták örökre eltemetni” (262. o.). Sokat élt odakint, emigrációban, s ahogy hazatér, a régi frontharcos szemével tekint körül. És mit lát? Hogy október 23-án nem '56-ot ünneplik, hanem a köztársaságot. „*Anyám, mi nem ilyen lovat akartunk!*” – kiált fel keserűen (263. o.). De aztán feláll íróasztala mellől, seprűt ragad, és a Magyar Rádió elleni kormányparti tüntetés élére áll. Most úgy érzi, „*mintha '56-ban lennék!*” ... Szilasy György kormányparti képviselő és egy másik fiatal tüntető a vállára emeli... És ő ott, a magasban elégedetten nyugtázza: „*Honfitársaim! 1992-ben nagyobb eredményt értünk el a seprűvel, mint 1956-ban gépfegyverekkel!*” (*Magyar Fórum*, szeptember 3.) Sajnálatos, hogy a politikai pályára lépett volt felkelő-parancsnok ily kevésbé tud különbséget tenni a rádió két ostroma között. (A szerző kiadása)

Eörsi László

Bölcsészberkekben

Szeptember elején-közepén az egyetem még teli van ígérgettel. A legeslegutolsó uvéra várók töretlen reménye, az éppen beiratkozók csillogó szemű hite októberre realitássá fakul, a golyák egyetemi polgárokká avaszsálása, az éppohgy másodévesek immár átadható bölcsessége a kivülállóknak is eligazodásra alkalmas, hierarchikus jeleket varázsol a még barnára sült arcokra. A tanévkezdés minden mozzanata tetten-érhető az ELTE bölcsészkarán.

A falak és a felek

A Pesti Barnabás utca (és/vagy) Piarista közű műintézet földszinti büféjében kissé szikkadt a pogácsa, de ropogós a hangzavar. Nincs vita: mindenki egyetért abban, hogy ahol kétezer lejt el lehet kérni két rumos kóláért, ott nem az árszínvonalal, hanem a civil kurázssal van az igazi baj, mint ahogyan azzal is egyetért mindenki – nagyon is jó, hogy végre szabad kezét, akarát és felnőtt státust kapott a diák. Tavaly év közepe óta (majdhogynem) mindenki akkor, és abból vizsgázik, amiből és amikor akar.

Igen-igen, csak hogy mégsem. A hallgatók szabad akaratának, önismeretének, reális vagy éppen irreális elképzelésének józan határokat szab a tantervi és tanulmányi keret... – így *Gallay Katalin* kari főtítkártémába vágó kiegészítése.

Nagy kár, hogy tiszta erőből megfűzött a szabad szárnyalásnak a lehetőségét is a tantervi keret – szövegei le Ildikó, aki sokkal szívesebben lenne már harmadéves némettanárjelölt helyett negyedéves, s aki szerint a kóktelárok emelkedése fordítottan arányos a polgári demokrácia züllesztével. Hajdanvolt tudszoc-tanszék-ek sosem volt szellemiségét idézi a citátum: kár a harcban felúton megállni – vagy van szabadság, vagy nincs, ha éppen méltó a golya akár a diplomára is, bürokratikus akadékoskodás ne állja útját.

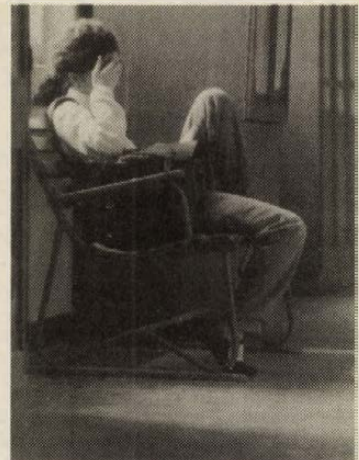
Esszerű határokon belül valóban nincs értelme feltartani a törekvőket, főlöszleg lenne hátráltatni a nagyobb lépésben haladókat, de szó sem lehet arról, hogy valaki reális, megalapozott tudás nélküli diplomával hagyhatná el az egyetemet – így *Gallay Katalin*.

Rosszat sejtnek – szövegei le *Andrea*, aki ösztöndíjügyben járul fél kettőkor a sajnálatos módon már tizenkettő óra nulla-nullakor kétszer kulcsra zárt ajtóhoz: – Ez a hirtelen adódott szabadság, ez a mostanáig nyoma sem volt önállóság csak valami ösztöndíj-szűrésű kunszt lehet, – minél előbb kisöpörnek minket a házból, annál kevesebbet kell ránk költeni és annál több a hely az újaknak. Kár lenne szépitelni – hely, az tényleg nincs.

Egy kar – hat helyszín

Mit mondjak, tényleg folyamatosan és megállás nélkül vándorol a kar, tanárostul-diákokostul, ha valaki a francia szak mellé (Amerikai út) ne adj' isten történelmet (Pesti Barnabás utca) vagy pláne spanyolt (Szerb utca) választ, – az fél életét úton tölti – így *Gallay Katalin*.

Tök ciki az állandó pendli – szövegei le az angoltanárképzős *Zoltán* (Ajtósi Dürer sor 19/21), aki speciál még az apjától tudja, hogy úgy '79 magasságában eldöntött tény, mond-

SZABÓ BARNABÁS FELVÉTELE

hatni faktum volt, hogy a hipermódn, az (akkori) európai normáknak megfelelő épületkomplexumba költözik a természettudományi kar – s helyüket kényelmesen elfoglalja a bölcsészkar. Ennek persze még tizenöt éve sincs, – a türelmetlenkedésre semmi ok.

Már az idejét sem tudom, mióta nem esik szó a TTK helyére való átköltözésről, de az tény és való, hogy jelenleg hat helyszínen, a központi épületen kívül az Amerikai úton, az Ajtósi Dürer soron, az Izabella utcában, a Múzeum körúton és a Szerb utcában üzemel a kari *Gallay Katalin*.

A kari hirdetőtábla – akárcsak némi rutinnal szemlélem – egy szöszátyár kartörténelem.

Ha igaz a tacepao, mely szerint idén 5411 hallgató jelentkezett, s közülük több mint 1200-an pályáztak két szakra, ha elhisszük (és hogyne hinnénk!) a tanulmányi nyilvántartás felelős vezetőjének, hogy idén még nem ért véget a beiratkozási időszak, de vélhetőleg a tavalyinál kétszázzal többen, azaz 3600-an lesznek az itt-tanulók, akkor – további kérdések válnak megválaszolásra.

A legkisebb kereszt metszete

Mivel az új tanrend, vizsgarend és tanterv módját, lehetőséget teremt arra, hogy a diák halasszon, átcsoportosítson, áthallgasson vagy teljes egészében, akár országhatáron kívüli egyetemen folytassa tanulmányait – mindezt az egy főre eső papírfogyasztás lényeges növelése nélkül, a tanulmányi bizottság kérelemmel való bombázása, mi több, akárcsak bejelentési kötelezettség nélkül – akkor gyanítható, hogy a létszámadatokot nehéz előre jelezni.

„De ugyan miért is kellene emiatt egy-egy diák élete nagy lehetőségére, külföldi ösztöndíjára, vagy akár más teljesen érthető indokaira nem mondan. Most minden sokkal egyszerűbb – így *Gallay Katalin*.

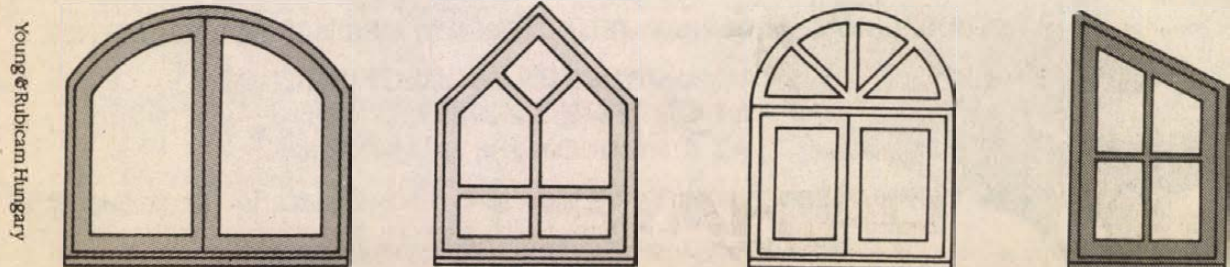
De. Egyszerűbb. Sokkal emberibb. Sokkal rugalmasabb.

Még akkor is, ha ez idő tájt nincs dékánja, kari tanácsa, mindennapi kerékvágása a bölcsészkar. Még akkor is, ha a hirdetőtábla telis-teli angol, német, magyar, francia, latin tanári álláshirdetésekkkel, amelyekről még a kis fityegő fecniket sem tépték le holmi kósza érdeklődők. Még akkor is, ha a jövő zenéje: tandíjért, vagy ösztöndíjért mérköznek majd a diákok az osztályzatokkal – és még akkor is, ha a hierarchia titkos kis jezeit letörli az októberi borongás a ma még lesült arcokról.

A kétkedőkből – valószínűleg – csak a poroszasat rendben végzett (elvégezt?) egyetemeken után, az irigység beszél...

L. Zs.

EMBER TERVEZ

Young & Rubicam Hungary

...a Panoráma pedig a megadott igények alapján - tetszés szerinti méretben, színben és formában - rövid időn belül elkészíti a kívánt ajtót vagy ablakot!

panorama®

3704 Kazincbarcika, Pf. 434 Tel.: 48/12-281
1055 Budapest, Váci utca 55. Tel./Fax: 118-0870
1138 Budapest, Meder utca 8. Tel.: 149-8338
és az Őszi BNV-n, a "B" pavilon mögötti szabadterületen